

Par "Trauksmes celšanas likuma" īstenošanu

Kas varēs celt trausmi?

Ikviens fiziskā persona varēs celt trausmi.

Ko nozīmē celt trausmi?

Celt trausmi – tas nozīmē godprātīgi (labā ticībā) sniegt saistībā ar profesionālo darbību gūtu informāciju par tādu iespējamu pārkāpumu, kas var kaitēt sabiedrības interesēm (proti, neskar tikai personīgi, bet skar plašāku sabiedrības daļu), ja ir pamatoti iemesli (apsvērumi) uzskatīt, ka šis pārkāpums notiek, tiek plānots vai ir noticis.

***trauksmes cēlētājs** — fiziskā persona, kura sniedz informāciju par iespējamu pārkāpumu, kas var kaitēt sabiedrības interesēm, ja persona šo informāciju uzskata par patiesu un tā gūta, veicot darba pienākumus vai dibinot tiesiskās attiecības, kas saistītas ar darba pienākumu veikšanu ("Trauksmes celšanas likums", 1.pants)*

Par ko varēs celt trausmi?

Trausmi varēs celt **par jebkuru iespējamu pārkāpumu**, kas likumā definēts plaši – par iespējamu **noziedzīgu nodarījumu**, **administratīvu pārkāpumu** vai **citā tiesību normu pārkāpumu** vai saistošu **ētikas** vai **profesionālo normu** pārkāpumu.

Vienlaikus likumā iezīmētas **īpaši nozīmīgas jomas**, kurās celt trausmi:

amatpersonu bezdarbība, nolaidība vai dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana;	vides drošības apdraudējums;
korupcija;	darba drošības apdraudējums;
krāpšana;	sabiedriskās kārtības apdraudējums;
publiskas personas finanšu līdzekļu vai mantas izšķērdēšana;	cilvēktiesību pārkāpums;
izvairīšanās no nodokļu samaksas;	pārkāpums publisko iepirkumu jomā;
sabiedrības veselības apdraudējums;	pārkāpums finanšu un kapitāla tirgus sektorā;
pārtikas drošības apdraudējums;	konkurences tiesību pārkāpums.
būvniecības drošības apdraudējums	

Kur varēs celt trausmi?

Likums paredz, ka, izvērtējot konkrēto situāciju, fiziskā persona celt trausmi pēc savas izvēles vienā no diviem veidiem:

- iekšēji (darba vietā); vai
- ārēji (kompetentajā institūcijā).

Likums arī nosaka, kādos gadījumos trausmi varēs celt, sniedzot informāciju publiski.

Noteiktos gadījumos, piemēram, nav zināms, kurā iestādē vērsties, ir bažas vai neticība ziņot, trauksmes cēlētājam var izmantot trauksmes cēlēja kontaktpunkta, biedrības vai nodibinājuma, tostarp arodbiedrības vai to apvienības, starpniecību.

Kā likums ietekmēs dažādas sabiedrības daļas un publisko pārvaldi?

Ikviena fiziskā persona

Sākot ar 2019. gada 1. maiju, kad likums stājas spēkā, ikviena fiziska persona Latvijas Republikā varēs celt trauksmi, saskaņā ar likumā noteikto, un saņemt likumā paredzētās aizsardzības garantijas.

Privāto tiesību juridiskās personas, kurās ir vairāk nekā 50 nodarbināto

Likuma 4. panta pirmās daļas 1. punktā paredzēts, ka trauksmi varēs celt, izmantojot iekšējo trauksmes celšanas sistēmu.

Saskaņā ar likuma 5. pantu "Iekšējā trauksmes celšanas sistēma", privāto tiesību juridiskajām personām, kurās ir vairāk nekā 50 nodarbināto, ir pienākums izveidot iekšējo trauksmes celšanas sistēmu.

Iekšējās trauksmes celšanas sistēmai likumā noteiktas divas prasības. Tā jāveido tā, lai nodarbinātajiem būtu iespēja droši ziņot par pārkāpumiem un tā, lai būtu garantēta nodarbināto aizsardzība, kas ietver identitātes aizsardzību un to, ka netiek radītas nelabvēlīgas sekas trauksmes celšanas dēļ.

Trauksmes cēlēju kontaktpunkts izstrādās iekšējās trauksmes celšanas sistēmas izveides vadlīnijas, kur tiks iekļauti ieteikumi šīs sistēmas izveidei, balstoties labajā praksē (*par metodisko materiālu izstrādes grafiku Valsts kanceleja informēs atsevišķi*).

Privāto tiesību juridiskās personas, kuras iekšējo trauksmes celšanas sistēmu izveidojušas, par to informē jaunos darbiniekus vai pakalpojuma sniedzējus.

Privāto tiesību juridiskās personas nodrošina, ka par iekšējo trauksmes celšanas sistēmu ir viegli pieejama informācija.

Privāto tiesību juridiskās personas **galvenie ieguvumi** no iekšējās trauksmes celšanas sistēmas ir iespēja iekšēji, operatīvi novērst pārkāpumus, neapdraudot uzņēmuma reputāciju un neradot tam zaudējumus, kas varētu rasties, ja pārkāpums netiktu novērsts.

Biedrības un nodibinājumi, tostarp arodbiedrības un to apvienības

Trauksmes celšanas mehānisma veiksmīgā izveidē varēs iesaistīties arī biedrības un nodibinājumi, tostarp arodbiedrības un to apvienības. Biedrības un nodibinājumi var sniegt konsultācijas, un atbalstu trauksmes cēlējiem, kā arī saviem biedriem vai personām, kuru intereses tie pārstāv, sniegt konsultācijas un atbalstu un arī vērsties iestādē (institūcijā) vai tiesā tāda trauksmes cēlēja vārdā.

Publiskas personas institūcijas

Publiskas personas institūcijas likums skar trīs līmeņos:

Pirmkārt, ikviena **publiskas personas institūcija** var būt kompetentā institūcija un saņemt trauksmes cēlēja ziņojumu. Izskatot trauksmes cēlēja ziņojumu, kompetentā institūcija ievēro likuma 7. pantā noteikto. Kompetentajās institūcijās norīko kontaktpersonas trauksmes celšanas jautājumos, par to informējot Trauksmes celšanas kontaktpunktu.

Par trauksmes cēlēja ziņojuma izskatīšanas gaitu trauksmes cēlēju informē 2 mēnešu laikā no dienas, kad personas iesniegums atzīts par trauksmes cēlēja ziņojumu.

Par pārkāpumiem, kurus palīdzējis atklāt trauksmes cēlējs, institūcija sniedz informāciju publiski.

Otrkārt, ikvienai **publiskās personas institūcijai** saskaņā ar likuma 5. pantu "Iekšējā trauksmes celšanas sistēma" jāizveido iekšējā trauksmes celšanas sistēma. Tādējādi arī publiskās personas institūcijās nodarbinātajiem būs iespēja celt trauksmi iekšēji (darba devējam).

Publiskās personas institūcijas, veidojot iekšējo trauksmes celšanas sistēmu, ievēro tās pašas prasības, kas ir privāto tiesību juridiskajām personām, kurās ir vairāk nekā 50 nodarbināto (sk. iepriekšējo sadaļu). Vienlaikus papildus tam publiskas personas institūcijas no nodarbinātajiem saņemto trauksmes cēlēja ziņojumu izskatīšanā piemēro šā likuma 7. pantu (proti, izskata tāpat kā fiziskās personas kompetentajai institūcijai sūtītu trauksmes cēlēja ziņojumu).

Treškārt, Valsts kancelejai, Valsts darba inspekcijai un Juridiskās palīdzības administrācijai likumā noteikti jauni pienākumi.

Valsts kancelejai ir pienākums izveidot trauksmes cēlēju kontaktpunktu (sk. nākamo sadaļu).

Valsts darba inspekcija nodrošinās konsultācijas par iespējām novērst trauksmes cēlējam vai viņa radniekiem radītās nelabvēlīgās sekas darba tiesisko attiecību vai darba drošības jomā.

Juridiskās palīdzības administrācija nodrošinās trauksmes cēlējam juridisko palīdzību Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likumā noteiktajā kārtībā.

Trauksmes cēlēju kontaktpunkts

Lai veicinātu trauksmes celšanas mehānisma izveidi un darbību, Valsts kancelejā tiks izveidots trauksmes cēlēju kontaktpunkts.

Trauksmes cēlēju kontaktpunkts izveidos tīmekļvietni, kur vienuviet būs informācija par trauksmes celšanu un trauksmes cēlēju aizsardzību.

Trauksmes cēlēju kontaktpunkta pienākumi ir:

- uzturēt tīmekļvietni ar informāciju par trauksmes celšanas kārtību, kompetentajām institūcijām, tostarp kontaktpersonām trauksmes celšanas jautājumos, un aizsardzības garantijām;

- sniegt atbalstu un konsultācijas personām, kuras vēlas celt trauksmi, trauksmes cēlējiem vai viņu radniekiem;
- saņemot trauksmes cēlēja ziņojumu, 10 dienu laikā pārsūtīt kompetentajai institūcijai;
- veicināt sabiedrības izpratni par trauksmes celšanu;
- sniegt metodisku atbalstu trauksmes celšanas jomā, kas ietver abās prakses vadlīnijas iekšējās trauksmes celšanas sistēmas izveidei, trauksmes cēlēja ziņojuma veidlapa, vadlīnijas trauksmes cēlēju ziņojumu saņemšanai un izskatīšanai kompetentajās institūcijās;
- katru gadu apkopot informāciju par trauksmes celšanu un trauksmes cēlēju aizsardzību;
- nepieciešamības gadījumā var sniegt atzinumu par valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības sniegšanu.

Trauksmes cēlēju aizsardzības garantijas

Likuma 10. pantā vienkopus uzskatāmā veidā uzskaitītas tās aizsardzības garantijas, kas var būt trauksmes cēlējam.

Likumā ir noteikts pienākums ikvienam neizpaust informāciju, kas liecina par trauksmes cēlēja identitāti, lai pret to netiktu vērstas represijas.

Likums aizliedz radīt nelabvēlīgas sekas trauksmes cēlējam, tāpēc, ka trauksmes cēlētā ir sniedzis trauksmes cēlēja ziņojumu (atbrīvojot no darba, sodīt, pazemināt amatā, u.c.).

Trauksmes cēlēja aizsardzības garantijas arī ietver valsts nodrošinātu juridisko palīdzību, atbrīvošanu no tiesāšanās izdevumu samaksas civilprocesā un valsts nodevas samaksas administratīvajā procesā tiesā, pagaidu aizsardzību civilprocesā un administratīvajā procesā tiesā, atbrīvošanu no juridiskās atbildības, atbilstīgu atlīdzinājumu par zaudējumiem vai personisko kaitējumu, arī morālo kaitējumu un konsultācijām par savu tiesību aizsardzību.

Ņemot vērā to, ka nelabvēlīgas sekas trauksmes celšanas dēļ var tikt radītas arī trauksmes cēlēju radniekiem, noteiktos gadījumos aizsardzības garantijas attieksies arī uz radniekiem.

Nepieciešamie citu normatīvu aktu grozījumi

Lai stiprinātu trauksmes cēlēju aizsardzību, likuma pārejas noteiktos paredzēts izstrādāt normatīvo aktu grozījumus. Paredzēts noteikt divus jaunus administratīvos pārkāpumus – par nelabvēlīgu seku radīšanu trauksmes cēlējam vai viņa radniekiem un par apzināti nepatiesu ziņu sniegšanu (pirms likuma spēkā stāšanās laika). Tāpat jāpilnveido trauksmes cēlēja un viņa radnieku pagaidu aizsardzību civilprocesā (līdz 2019.gada beigām).

INFORMĀCIJU SAGATAVOJA:

Valsts kanceleja,

2018.gada 11.oktobrī